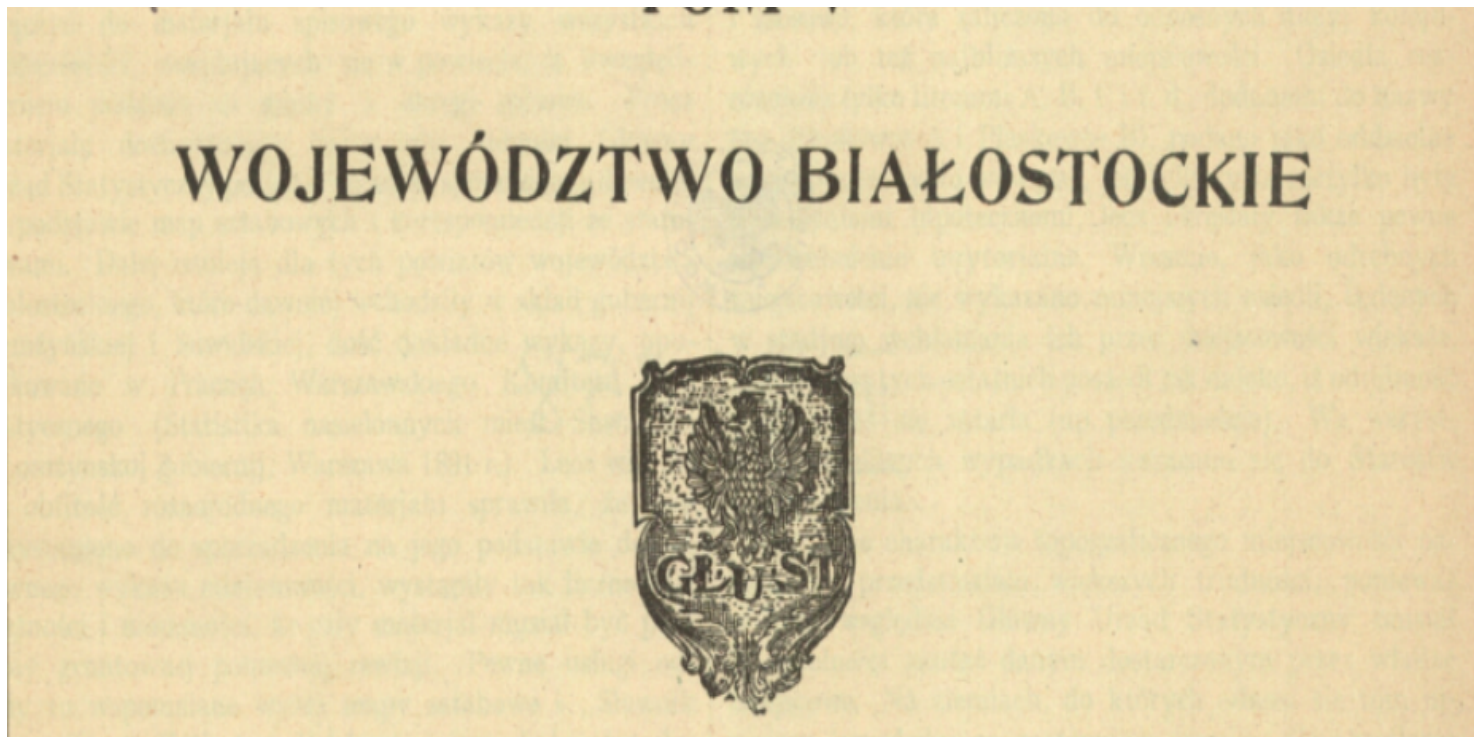

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/teksty/78568,Powstanie-województwa-białostockiego-1919-r.html>

Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. i innych źródeł urzędowych. t. 5, Województwo białostockie

ARTYKUŁ

Powstanie województwa białostockiego (1919 r.)

Autor: JAROSŁAW WASILEWSKI 11.02.2021

Zrywając z przeszłością zaborów i nawiązując do wprowadzonego u schyłku średniowiecza i stosowanego aż do rozbiorów w 1795 r. podziału Polski na województwa, 2 sierpnia 1919 r. Sejm Ustawodawczy przyjął ustawę tymczasową o organizacji władz administracyjnych II instancji.

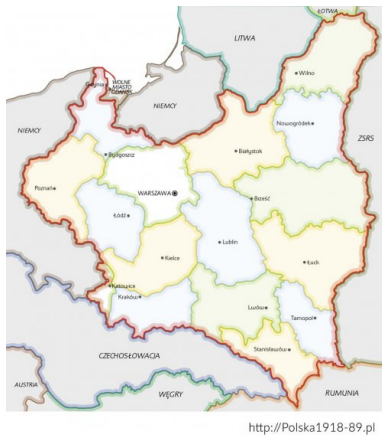
Aktem tym utworzono pięć województw z terenu byłego Królestwa Polskiego oraz fragmentów dawnej Polski, które w epoce rozbiorowej wchodziły bezpośrednio w skład Imperium Rosyjskiego. Był to kolejny krok odradzającej się po latach niewoli Polski na drodze do budowy nowoczesnego aparatu administracyjnego, niezbędnego do sprawnego zarządzania borykającym się z wieloma problemami państwem.

Rolnictwo i narodowościowa mozaika

W skład powstałego wówczas województwa białostockiego ustawodawca włączył dwanaście powiatów, w tym suwalski i sejneński, które były jeszcze okupowane przez Niemcy i nie miały ustalonych granic.

Specyfiką województwa białostockiego na tle innych województw centralnych była zróżnicowana struktura religijna i narodowościowa mieszkańców, gdyż oprócz najliczniejszych Polaków, Żydów i Białorusinów mieszkali tu także Litwini, Niemcy, Rosjanie i Tatarzy.

Fragmenty nowego województwa (część dawnych guberni łomżyńskiej i suwalskiej) wchodziły przed I wojną światową w skład Królestwa Polskiego, reszta (część guberni grodzieńskiej) do Rosji. Liczbę mieszkańców województwa szacowano w 1919 r. na ok. 1,363 mln. Większość z nich (około 76 proc. w 1921 r.) trudniła się rolnictwem i ten sektor gospodarki pozostawał dominujący przez całe dwudziestolecie międzywojenne. Białystok, stolica województwa, był nazywany „Manchesterem północy” ze względu na stosunkowo duży udział przemysłu fabrycznego w życiu gospodarczym miasta, jednak ten fakt nie mógł znacząco zmienić oblicza regionu. Specyfiką województwa białostockiego na tle innych województw centralnych była zróżnicowana struktura religijna i narodowościowa mieszkańców, gdyż oprócz najliczniejszych Polaków, Żydów i Białorusinów mieszkali tu także Litwini, Niemcy, Rosjanie i Tatarzy. Mniejszości były rozmieszczone nierównomiernie, często tworzyły zwarte i zintegrowane społeczności, niechętne asymilacji, zainteresowane raczej rozwojem własnej kultury i wzrostem znaczenia politycznego, co budziło zainteresowanie służb bezpieczeństwa i nadzorujących je wojewodów.

Granice II Rzeczypospolitej po

Traktacie ryskim-z 1921 r.

Awans Białegostoku

Uczynienie Białegostoku stolicą województwa było niewątpliwie awansem dla tego stosunkowo młodego miasta, szybko rosnącego od połowy XIX w., ale mającego konkurencję w leżącym w odległości 80 km i wyzwolonym w kwietniu 1919 r. Grodnie, które mogło się pochwalić znacznie dłuższą tradycją dużego ośrodka administracyjnego i kulturalnego. Na mocy ustawy z 4 lutego 1921 r. o unormowaniu stanu prawno-politycznego na ziemiach przyłączonych do Rzeczypospolitej powiaty grodzieński, wołkowyski i białowieski (z wyjątkiem czterech gmin) zostały włączone do województwa białostockiego i pozostały w nim do 1939 r. Województwo osiągnęło obszar 32 518 km kw. i stało się drugim, po poleskim, największym województwem II RP.

Na terenie województwa, z wyłączeniem ziemi łomżyńskiej i ostrowskiej, działała od 1923 r. autonomiczna część KPP – Komunistyczna Partia Zachodniej Białorusi, dążąca do zbrojnego przewrotu i oderwania wschodnich ziem od Polski.

Pod względem liczby mieszkańców znajdowało się dopiero na dwunastym miejscu. Brak ugruntowanych tradycji dużego ośrodka administracyjnego oraz niejednorodny charakter województwa białostockiego, nieformalnie dzielącego się na cztery grupy powiatów (łomżyńską, podlaską, suwalską i grodzieńską), wpłynęły na to, że część zachodnia województwa ciążyła ku Warszawie, natomiast wschodnim ziemiom bliższe było Wilno. Do końca dwudziestolecia międzywojennego nie udało się przełamać tych różnic, czego wynikiem było przeniesienie 1 kwietnia 1939 r. powiatów łomżyńskiego, ostrołęckiego i ostrowskiego do województwa warszawskiego.

Na utworzeniu województwa białostockiego niewątpliwie zyskał sam Białystok. Chodzi nie tylko o prestiż, lecz także o bardziej wymierne skutki, np. przyjazd wykształconej kadry urzędniczej wraz z rodzinami. Władze i mieszkańcy Białegostoku mogli się również spodziewać, że wojewoda, utrzymujący szczególne kontakty z władzą centralną, będzie się troszczył o miasto, w którym przyjdzie mu mieszkać i pracować.

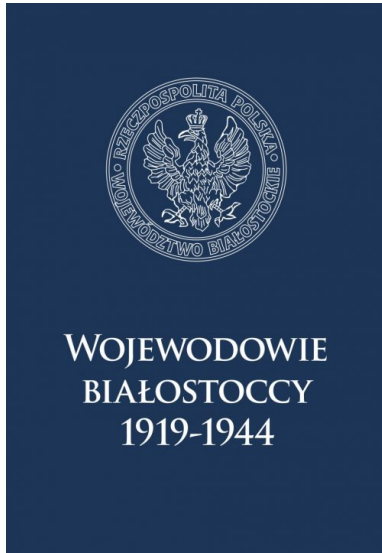
Stefan Bądryński, 1869 - 1928

(fot. NAC)

Siedzibą białostockiego urzędu wojewódzkiego stał się dawny Pałac Branickich. Urząd nie mógł rozpocząć swej pracy natychmiast i w pełnym zakresie przewidzianych dla niego działań, gdyż brakowało wykwalifikowanych urzędników; ci mieli dopiero przyjechać z kraju. Obsadzanie etatów trwało stosunkowo długo m.in. ze względu na poważne trudności ze znalezieniem odpowiednich mieszkań. Dopiero 16 lutego 1920 r., po sześciu miesiącach od powołania województwa, Urząd Wojewódzki w Białymstoku rozpoczął pracę.

Problemy młodego województwa

W pierwszej kolejności, jeszcze nawet przed uruchomieniem urzędu, zadaniem wojewody okazała się pomoc władzom samorządowym w zapewnieniu aprowizacji dla potrzebujących, ale wraz ze zmianą sytuacji zmieniały się priorytety – kolejni wojewodowie różnymi środkami starali się zaradzić złej sytuacji gospodarczej i towarzyszącemu jej bezrobociu.

Okładka monografii zbiorowej

"Wojewodowie białostoccy"

Niewątpliwie jednymi z najważniejszych były sprawy bezpieczeństwa. Województwo białostockie graniczyło z nieprzychylnymi Polsce Niemcami i Litwą.

Do dziś, mimo ogromnych zmian, jakie spowodowała II wojna światowa, nowe granice Polski i okres komunistycznego zniewolenia, część województwa białostockiego zachowała charakter przedwojennych kresów.

Sytuację komplikowała wspomniana wcześniej niejednolita struktura narodowościowa i stosunkowo duża aktywność partii antypaństwowych, szczególnie Komunistycznej Partii Robotniczej Polski, przemianowanej w 1925 r. w Komunistyczną Partię Polski. Na terenie województwa, z wyłączeniem ziemi łomżyńskiej i ostrowskiej, działała od 1923 r. autonomiczna część KPP – Komunistyczna Partia Zachodniej Białorusi, dążąca do zbrojnego przewrotu i oderwania wschodnich ziem od Polski. Przez całe dwudziestolecie międzywojenne podległe białostockiemu województwu organy bezpieczeństwa zwalczały te organizacje, słusznie widząc w nich poważne zagrożenie.

W międzywojennej nomenklaturze województwo białostockie było zaliczane do obszarów centralnych. Jednak historia, struktura religijno-narodowa i zawodowa mieszkańców, zwłaszcza po odłączeniu w 1939 r. zachodnich powiatów, bardziej nakazywałyby je umieścić wśród regionów wschodnich. Do dziś, mimo ogromnych zmian, jakie spowodowała II wojna światowa, nowe granice Polski i okres komunistycznego zniewolenia, część województwa białostockiego zachowała charakter przedwojennych kresów i pozostaje świadectwem czasów Rzeczypospolitej wielu narodów.

**Pałac Branickich - siedzba
wojewody białostockiego w
okresie międzywojennym**

COFNIJ SIĘ